

Aleksandra Barwicka-Makula

 <https://orcid.org/0000-0001-8053-5694>

 e-mail: aleksandra.barwicka@us.edu.pl

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://ror.org/0104rcc94>

Paweł Tyszka

 <https://orcid.org/0000-0002-2893-8741>

 e-mail: ptyszka@zamek-krolewski.pl

Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum

Jak oswoić wroga. O trudnych relacjach Marii Anny Bawarskiej i Jana Zamoyskiego

W 1592 roku dwie najważniejsze osoby w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w przeciągu kilku tygodni stanęły na ślubnym kobiercu. Kardynał Jerzy Radziwiłł jako legat papieski 31 maja pobłogosławił w katedrze wawelskiej związek małżeński zawarty przez króla polskiego Zygmunta III z arcyksiężniczką Anną Habsburżanką, córką nieżyjącego już Karola Styryjskiego oraz Marii Anny z Wittelsbachów, zwanej Bawarską¹. Zaś

1 Szerzej na temat ślubu i uroczystości weselnych Zygmunta III i Anny Habsburżanki zob.: W. Leitsch, *Das Leben am Hof König Sigismunds III. von Polen*, Bd. 2, Wien 2009,

12 lipca w Stobnicy kanclerz i hetman wielki koronny Jan Zamoyski, który w opinii wielu „po królu pierwszą w tym kraju jest osobą”², poślubił Barbarę z Tarnowskich, córkę kasztelana sandomierskiego Stanisława³. Oba te małżeństwa były niewątpliwie wyjątkowymi wydarzeniami nie tylko pod względem towarzyskim, a w przypadku królewskiego mariażu również za sprawą bogatej oprawy artystycznej, obejmującej rozbudowany program uroczystości, ale także z powodów politycznych. Wiadomo, iż wybór małżonki przez monarchę nie leżał w jego prywatnej gestii, lecz stanowił zagadnienie o randze państwowej, mające przynieść wymierne korzyści nie tylko samemu władcy, ale także całemu państwu i jego mieszkańcom, stąd też decyzja ta powinna zostać zaaprobowana przez stany Rzeczypospolitej. Sam zaś ślub i połączona z nim koronacja nowej królowej stanowił akt religijno-polityczny, w którego celebrację byli mocno włączeni nie tylko duchowni, ale także świeccy senatorowie monarchii polsko-litewskiej. Małżeństwo Zamoyskiego, mimo iż rangą i znaczeniem nie mogło równać się królewskiemu mariażowi, było jednak widowym sprzeciwem wobec tego, co pod koniec maja dokonało się w murach wawelskiej katedry, a zgromadzeni w Stobnicy senatorowie oraz przedstawiciele szlachty jasno opowiadali się przeciwko królewskim planom i działaniom⁴.

s. 1207–1210, 1222–1245; K. Targosz, *Królewskie uroczystości weselne w Krakowie i na Wawelu 1512–1605*, Kraków 2007. Na temat pobytu Marii Bawarskiej w Krakowie na przełomie maja i czerwca 1592 roku zob.: D. Kadzik, *Utrzymanie królewskiej teściowej. Wizyta Marii Bawarskiej podczas wesela Zygmunta III Wazy z Anną Habsburg (23 maja – 16 czerwca 1592 r.)*, Kraków 2017.

- 2 Opis po dwa razy odprawionej negocjacji z Janem Zamojskim kanclerzem w. k. i p. Vanozzi, posłanym do niego przez kardynała Henryka Gaetani, legata a latere papieża Klemensa VIII. roku 1596. Wypis z manuskryptu Biblioteki Księżąt Albanich w Rzymie, w: *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce z rękopismów, tudzież dzieł w różnych językach o Polsce wydanych, oraz z listami oryginalnymi królów i znakomych ludzi w kraju naszym*, t. 2, wyd. J. U. Niemcewicz, Lipsk 1839, s. 156.
- 3 Por. P. Tyszka, *W cieniu wielkiego kanclerza. Barbara z Tarnowskich Zamoyska*, Warszawa 2015, s. 80.
- 4 Szerzej na temat złożonych relacji łączących króla Zygmunta III z Janem Zamoyskim zob.: K. Lepszy, *Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III*, Kraków 1926; K. Lepszy, *Rzeczypospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego (1589–1592)*, Kraków 1939; A. Śliwiński, *Jan Zamoyski. Kanclerz i hetman wielki koronny*, Warszawa 1947, s. 252–309; S. Grzybowski, *Jan Zamoyski*, Warszawa 1994,

Kanclerz, podobnie jak liczne grono senatorów, nie wziął udziału w uroczystościach związanych z królewskim ślubem i koronacją nowej królowej, mimo iż był parokrotnie na nie zapraszany. Nieobecność swoją tłumaczył podeszłym wiekiem i „zdrowiem niesposobnym do tańca”⁵, co oczywiście stanowiło jedynie wygodną wymówkę, biorąc pod uwagę fakt, iż kilka tygodni później sam wystąpił w roli pana młodego. Prawdziwą przyczyną absencji Jana Zamoyskiego w Krakowie był publicznie wyrażany sprzeciw wobec spowinowacenia się Zygmunta III z Habsburgami, co według kanclerza niosło ze sobą realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej, zarówno jeśli chodzi o poszanowanie zasad ustrojowo-prawnych państwa, jak i narażenie na konfrontację zbrojną z Imperium Osmańskim.

Jan Zamoyski początkowo nie tylko nie był przeciwnikiem pomysłu małżeństwa monarchy z jedną z córek Karola Styryjskiego, lecz „sam do tego Króla namawiał, y życzył, aby Arcyksiążęta Rakuscy barzies o spowinowaceniu się z Zygmuntem myśleli, niż o jego tronie”⁶. Uczestnicząc w rozmowach bytomsko-będzińskich, miał nawet pośredniczyć w przekazaniu do Krakowa, za pośrednictwem swojego zaufanego sekretarza, Reinholda Heidensteina, konterfektów arcyksiężniczek, które na obrady komisji pokojowej przywiózł ze sobą przezornie komisarz habsburski, reprezentant krajów dziedzicznych, Richard Strein⁷. W mniemaniu kanclerza ślub ten mógł być symbolicznym przypieczętowaniem postanowień zawartych w traktacie, po wcześniejszym ich zaprzysiężeniu przez polskiego króla, cesarza oraz innych członków dynastii habsburskiej: „dla utwierdzenia tronu Zygmunтови, y uspokojenia Polskiej, mogło być pożyteczne

s. 216–252; J. Dziegielewska, *O zmiany ustrojowe czy o władzę? Konflikt między królem Zygmuntem III a kanclerzem Janem Zamoyskim*, w: *Historia testis temporum, lux veritas, vita memoriae, nuntia vetustatis*, red. E. Kozerska, M. Maciejewski, P. Stec, Opole 2015, s. 271–281; M. A. Pieńkowski, *Trudna droga do władzy w Rzeczypospolitej. Sejm koronacyjny Zygmunta III 1587/1588 i sejm pacyfikacyjny 1589 roku*, Warszawa 2021.

5 Cytat za: A. Śliwiński, *Jan Zamoyski*, s. 292.

6 F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego Krakowskiego, Belskiego, Malborskiego, Dorpackiego, Knyszynskiego, Miedzerzyckiego, Grodeckiego, Jaworowskiego [...] Starosty*, Warszawa 1775, s. 254.

7 Por. F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego*, s. 275, 276, przypis 565. O roli Richarda Streina w rokowaniach bytomsko-będzińskich zob.: A. Barwicka-Makula, *Od wrogości do przyjaźni: Habsburgowie austriaccy wobec Polski w latach 1587–1592*, Katowice 2019, s. 233–234.

to małżeństwo”⁸. Opór Rudolfa II, a także innych przedstawicieli rodu, szczególnie zaś niedoszłego polskiego króla – arcyksięcia Maksymiliana Habsburga – przed ratyfikacją traktatu, zdaniem Zamoyskiego, powinien przerwać wszelkie rozmowy odnośnie do małżeństwa Zygmunta III z arcyksiężniczką. Tak się jednak nie stało i wysłannicy króla kontynuowali negocjacje w tej sprawie. Dla polskiego monarchy możliwość spowinowacenia się z Habsburgami i poślubienia siostry stryjecznej cesarza była zbyt wielką szansą na wzmocnienie własnego prestiżu i pozycji na europejskiej arenie politycznej, by ją tak łatwo zaprzepaścić. W obawie przed sprzeciwem ze strony kanclerza i jego stronników negocjacje były jednak prowadzone zakulisowo, bez próby uzyskania zgody stanów sejmujących na ten ślub. Nie dziwi zatem fakt, iż po kraju zaczęły szerzyć się plotki na temat królewskiego mariażu⁹, podsycane niewątpliwie przez kanclerza i osoby z jego najbliższego otoczenia: „Lubo Król tajemnie przysłał swoje małżeństwo układał, w krótkce iednak po całej Polszcze wieść o nim rozeszła się, z tym ieszcze dodatkiem, iż Król zaślubiwszy sobie Arcyksiężniczkę, wyiedzie do Szwecyi, a tronu Polskiego, Arcyksiążęciu któremu Rakuskiemu ustąpi. [...] Rozruch z tąd wielki, y naszekanie w całym narodzie powstało”¹⁰. Zaniepokojona szlachta organizowała kolejne zjazdy mimo królewskiego zakazu. Najliczniejszy odbył się w Lublinie, pod pozorem otwarcia sesji Trybunału Koronnego. W trakcie obrad „naywiększy tam hałas był o małżeństwo Królewskie, y wyiazd do Szwecyi [...] Co się tycze małżeństwa Królewskiego, Zamoyski naybarzies mu się sprzeciwiał”¹¹. Stronnicy króla, którzy też przebywali w tym czasie w Lublinie, starali się uspokoić zebranych, zapewniając ich, iż władca wszystko czyni z myślą o dobru Rzeczypospolitej i swoich poddanych. Nie może zaś zwołać sejmu,

8 F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego*, s. 254, 255.

9 Po kraju były kolportowane anonimowe druki i wiersze ulotne, których treść wymierzona była w królewskie plany, w tym te związane z małżeństwem władcy z Anną Habsburżanką. Ich autorów śmiało można było szukać w gronie osób skupionych bezpośrednio w otoczeniu Jana Zamoyskiego. Szerzej na ten temat zob.: J. Nowak-Dłużewski, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Zygmunt III*, Warszawa 1971, s. 67–87.

10 F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego*, s. 253.

11 F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego*, s. 253, 254. Zob. też A. Śliwiński, *Jan Zamoyski*, s. 289, 290. Według Stanisława Grzybowskiego Jan Zamoyski był przeciwny zjazdowi w Lublinie i w jego trakcie dążył raczej do uspokojenia umysłów. Zob. S. Grzybowski, *Jan Zamoyski*, s. 247.

gdyż „już ukończone układy o małżeństwo, uczynić tego nie pozwalają, bez ciężkiej obrazy domu Rakuskiego”¹². Przeciwnicy królewskiego małżeństwa postanowili zwołać zjazd na 1 czerwca do Jędrzejowa, w którym oprócz kanclerza wzięli udział m.in. wojewodowie: krakowski – Mikołaj Firlej i lubelski – Mikołaj Zebrzydowski oraz kasztelanowie: sandomierski – Stanisław Tarnowski, podlaski – Marcin Leśniowski i lwowski – Stanisław Żółkiewski. Żywo dyskutowano na temat postanowionego „bez zezwolenia Stanów Rzeczypospolitej”¹³ małżeństwa króla, dopełniającego się w tym czasie w Krakowie, a także przeciwnym „prawom Ojczystym Króla postępkom”¹⁴, czyli negocjacjom prowadzonym przez Zygmunta III z Habsburgami, których głównym celem miało być jakoby zrzeczenie się na ich rzecz polskiej korony. Większość uczestników zjazdu jędrzejowskiego udała się do Stobnicy, gdzie uczestniczyli w ślubie i weselu kanclerza z kasztelanką sandomierską.

Arcyksiężna Maria Bawarska zaliczyła kanclerza Jana Zamoyskiego w poczet swoich nieprzyjaciół, w momencie gdy ten głośno sprzeciwił się małżeństwu jej córki Anny z królem Zygmuntem III¹⁵. Jako osobistą zniewagę odebrała nieobecność Zamoyskiego na uroczystościach weselno-koronacyjnych na przełomie maja i czerwca 1592 roku. Absentowanie się kanclerza postrzegała jako wyraz lekceważenia jej córki, a nawet przejaw kwestionowania statusu Habsburżanki jako pełnoprawnej królowej Polski. Uważała także, że Zamoyski pragnie pozbyć się jej zięcia z Rzeczypospolitej. Kilkutygodniowy pobyt arcyksiężnej w Rzeczypospolitej uzmysłowił jej jednak, jak napięcia na linii król–kanclerz mogą negatywnie wpłynąć na pozycję Anny w państwie polsko-litewskim. Postanowiła zatem działać

12 *Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do roku 1594. Księg XII, t. 2, tłum. M. Gliszczyński, wyd. W. Spasowicz, Petersburg 1857, s. 303.*

13 F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego*, s. 257.

14 F. Bohomolec, *Życie Jana Zamoyskiego*, s. 257. Zob. A. Śliwiński, *Jan Zamoyski*, s. 291; S. Grzybowski, *Jan Zamoyski*, s. 247, 248.

15 Por. K. Keller, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Wien–Köln–Weimar 2012, s. 155–157. Na temat roli Marii Bawarskiej w rokowaniach matrymonialnych i budowaniu więzów dynastycznych zob.: O. Hegedüs, *The complex mother: Maria Anna of Inner Austria and the entanglement of the Vasa, Habsburg and Wittelsbach dynasties*, „The Court Historian” 25 (2020) issue 3, s. 201–219.

w sposób przemyślany i wolny od emocji¹⁶. Zaleciła córce podjęcie działań mediacyjnych oraz informowanie jej o dalszych krokach Zamoyskiego¹⁷. Wytyczne Marii były znane Zygmuntowi III; świadczy o tym królewski list pisany do teściowej 2 listopada 1592 roku, w którym władca krótko poinformował ją o porozumieniu z kanclerzem, zastrzegając, że szerzej na ten temat napisze jego małżonka¹⁸.

Arcyksiężna dostrzegała potrzebę oswojenia wroga, zwłaszcza w obliczu konieczności odbycia przez parę monarszą podróży do Szwecji w celu przejęcia władzy po śmierci Jana III Wazy. Obawiała się, że kanclerz wykorzysta czas nieobecności Zygmunta III i Anny w Rzeczypospolitej do własnych celów politycznych; by temu przeciwdziałać, postanowiła nawiązać z nim kontakt korespondencyjny.

Początkowo listy adresowane do Jana Zamoyskiego miały charakter kurtuazyjny, pisane były po łacinie ręką sekretarza – w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie zachowały się trzy oryginały opatrzone datami: 12 I 1593, 8 VI 1593 i 2 VII 1593. W pierwszym liście Maria Bawarska dała wyraz swojemu zadowoleniu z przekazanych jej przez córkę wieści o zawarciu zgody między królem a kanclerzem. Wyraziła jednocześnie żal, że do pojednania nie doszło wcześniej, podczas zaślubin Zygmunta III i Anny, dając do zrozumienia, że winę za to ponosi Zamoyski, który nie pojawił się na krakowskich uroczystościach. Ponadto zwróciła się

16 Por. K. Keller, *Manische Neugier? Erzherzogin Maria von Innerösterreich in der Kommunikation zwischen Graz und Krakau*, w: *Monarchie und Diplomatie. Handlungsoptionen und Netzwerke am Hof Sigismunds III. Wasa*, Hrsg. K. Lichy, O. Hegedüs, Paderborn 2023, s. 15.

17 Niestety z pierwszego roku życia Anny Habsburżanki w Rzeczypospolitej zachował się tylko jeden list pisany do matki z Warszawy dnia 30 września 1592 roku, w trakcie obrad sejmu inkwizycyjnego. Oryginał był w całości szyfrowany – w wiedeńskim archiwum zachowała się także jego wersja odcyfrowana. Królowa zamieściła w nim kilka uwag o aktywności Jana Zamoyskiego. Zob. Anna Habsburżanka do Marii Bawarskiej, Warszawa, 30 IX 1592, Haus-, Hof- und Staatsarchiv [dalej: HHStA], Familienkorrespondenz A [dalej: FK], Karton 40, poszyt 3, k. 1–10v.

18 Zob. Zygmunt III do Marii Bawarskiej, Warszawa, 2 XI 1592, HHStA, FK, Karton 41, poszyt 16, k. 33–35; *The House of Vasa and The House of Austria. Correspondence from the years 1587 to 1668*, part 1: *The times of Sigismund III, 1587–1632*, vol. 2, ed. R. Skowron, Katowice 2024, s. 42–43.

z prośbą, by kanclerz wspierał młodą królową swoją radą i pomocą¹⁹. Drugi zachowany list arcyksiężnej jest podziękowaniem za kanclerskie powin-szowania złożone Marii z okazji narodzin jej pierwszej wnuczki, królowy Anny Marii (list gratulacyjny Zamoyskiego przekazał arcyksiężnej Mikołaj Wolski, który zawiózł tę radosną nowinę do Grazu na prośbę pary monar-szej)²⁰. W trzecim liście arcyksiężna dziękuje za starania kanclerza na sej-mie w związku z wyjazdem króla i królowej do Szwecji²¹.

Właśnie ten moment, czasowego opuszczenia Rzeczypospolitej przez Zygmunta III i Annę, zmobilizował Marię Bawarską do podjęcia próby zacieśnienia więzi z Janem Zamoyskim. Kierowała nią chęć kontrolowania poczynąń kanclerza – nie ufała mu, podejrzewała, że może postępować nielojalnie wobec młodego Wazy. Doceniała jednak swego przeciwnika, mając świadomość siły jego oddziaływania na poddanych jej zięcia i córki. Zintensyfikowała swoje zabiegi, korzystając z pośrednictwa kanclerza młodej królowej, Stanisława Fogelwедера, którego łączyła z Zamoyskim wieloletnia znajomość i wzajemny szacunek. Ten w liście pisanym z War-szawy 23 lipca 1593 roku przekazał życzenie Marii, że byłaby „rada własną ręką, do W.M. pisywała, kiedy by wiedziała, żebyś W.M. jej niemczyznę mógł wyrozumieć”²². Arcyksiężnej zależało zatem na stałym, regularnym kontakcie, bez pośrednictwa osób trzecich. Usiłowała wciągnąć Zamoyskiego do swojej sieci korespondentów-informatorów, liczącej ponad 150 osób rozsianych po krajach habsburskich i najważniejszych dworach europejskich, stanowiącej źródło wiedzy, ale również narzędzie politycz-nego nacisku²³. Stan zachowania korespondencji arcyksiężnej i kanclerza

19 Zob. Maria Bawarska do Jana Zamoyskiego, Salzburg, 12 I 1593, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Archiwum Zamoyskich [dalej: AZ], ze-spół 358, sygn. 131, s. 1–3. Zob. także E. Roth, *Erzherzogin Anna von Innerösterreich, Königin von Polen und Schweden. Leben und Stellung in der habsburgischen Politik ihrer Zeit (1573–1598)*, Graz 1967 (maszynopis w Universitätsbibliothek Graz), s. 141–142.

20 Zob. Maria Bawarska do Jana Zamoyskiego, Graz, 8 VI 1593, AGAD, AZ, 358/131, s. 4–6.

21 Zob. Maria Bawarska do Jana Zamoyskiego, Graz, 2 VII 1593, AGAD, AZ, 358/131, s. 7–9.

22 Zob. Stanisław Fogelweder do Jana Zamoyskiego, Warszawa 23 VII 1593, AGAD, AZ, 358/180, s. 1.

23 W zbiorach Haus-, Hof- und Staatsarchiv znajduje się 1351 listów napisanych do Marii Bawarskiej w sumie przez 154 osoby. W wiedeńskim archiwum można znaleźć listy następujących „polskich” korespondentów arcyksiężnej: królowej

nie pozwala jednak na sformułowanie wniosku, że zabiegi Marii okazały się w pełni skuteczne²⁴.

Dzięki transferowi informacji Maria Bawarska budowała pozycję w ramach dynastii – wieści z Polski przekazywała bowiem wybranym członkom Domu Austriackiego, ale także wzmacniała swoje znaczenie dyplomatyczne²⁵. Jej dobra orientacja w sytuacji politycznej państwa polsko-litewskiego oraz wpływ na parę monarszą i na niektórych członków elity władzy pozwalały jej odgrywać istotną rolę podczas rokowań dotyczących utworzenia ligi antytureckiej, o czym będzie jeszcze mowa.

Maria Bawarska próbowała nastawić propolsko dwór cesarski. Namawiała Rudolfa II, by skłonił arcyksięcia Maksymiliana do rezygnacji z roszczeń do korony polskiej. Przekonywała, że obecność jej córki Anny u boku Zygmunta III może zapobiec ekskluzji całego Domu Austriackiego i utorować w przyszłości Habsburgom drogę do tronu Rzeczypospolitej. W liście pisanym do Rudolfa II z 28 lipca 1593 roku usiłowała skłonić cesarza do zmiany decyzji dotyczącej mianowania arcyksięcia Maksymiliana namiestnikiem Austrii Wewnętrznej do czasu osiągnięcia pełnoletności

Anny Habsburżanki, króla Zygmunt III, ulubionej dworki monarchini Urszuli Meyerin, kamerdynera królowej Georga Schiechela, jej spowiedników Zygmunta Ernhofera i Fabiana Quadrantynusa, spowiednika króla Bernarda Gołyńskiego, kanclerza młodej królowej Stanisława Fogelwedera, królewskiego faworyta Gustawa Brahe, kardynała Jerzego Radziwiłła, podkanclerzego koronnego Jana Tarnowskiego, Piotra Tylickiego, marszałkowej wielkiej litewskiej Anny Radziwiłłowej, ochmistrzyni Barbary Warschenhauserin, dworzanina Mikołaja Kołaczkowskiego, a także kanclerza i hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego. Z lektury tychże listów wiemy, że grono korespondentów Marii Bawarskiej w Rzeczypospolitej było szersze. Arcyksiężna wymieniała listy z królowną Anną Wazówną. Obowiązek korespondencyjny spoczywał na wszystkich ważniejszych członkach dworu królowej – do arcyksiężnej pisały panny dworskie i opiekunki dzieci królewskich. Por. K. Keller, *Manische Neugier*, s. 8–12; W. Leitsch, *Eine unbeachtete Quelle zur Geschichte Polens in der frühen Neuzeit. Die Familienkorrespondenz der Erzherzogin Maria*, „Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs” 53 (2009), s. 67–76.

24 Potwierdzeniem utrzymywania przez Marię Bawarską listownego kontaktu z Janem Zamoyskim są wzmianki w korespondencji Stanisława Montelupiego, który dwukrotnie informował kanclerza o odbiorze adresowanych do niego listów od arcyksiężnej. Zob. Sebastian Montelupi do Jana Zamoyskiego, Kraków, 10 I i 7 II 1594, AGAD, AZ, 358/681, s. 45–46, 47–48.

25 Por. K. Keller, *Manische Neugier*, s. 19.

przez jej syna Ferdynanda. Argumentowała, że ta nominacja zostanie odczytana jako afront wobec Rzeczypospolitej. Nie tylko wytknęła bratu cesarskiemu brak większego doświadczenia politycznego i słabą orientację w skomplikowanych stosunkach panujących we władztwie Habsburgów styryjskich, ale także zwracała uwagę Rudolfowi II, jak rządy Maksymiliana w Austrii Wewnętrznej skomplikują niełatwe relacje między Domem Austriackim a Rzeczpospolitą. Przypomniała mu, że konflikt o koronę polską został z trudem załagodzony przez małżeństwo Zygmunta III i Anny. Podkreśliła, iż para monarsza nieustannie podejmuje starania, by przywrócić dobrosąsiedzkie stosunki i międzydynastyczną współpracę. Zaakcentowała, że nie można tego powiedzieć o cesarskim bracie, który nadal nie wyzbył się marzeń o koronie polskiej i podejmuje zakulisowe działania na terenie państwa polsko-litewskiego przeciwko swojej kuzynce. Maria Bawarska zauważyła, że Maksymilian jako namiestnik uzyska nowe możliwości, co budzi jej obawy zwłaszcza w kontekście wyjazdu pary królewskiej do Szwecji. Wskazywała, że nominacja ta wzbudzi niezadowolenie w Rzeczypospolitej, odczytana zostanie jako wyraz wsparcia okazanego arcyksięciu przez dwór cesarski. Skomplikuje także położenie królowej, która wraz z mężem na ostatnim sejmie czyniła starania, by Dom Austriacki nie został wykluczony z możliwości ubiegania się w przyszłości o koronę polską. Maria dała pod rozwagę cesarzowi, czy krótkotrwałe namiestnictwo Maksymiliana w Austrii Wewnętrznej jest warte zaostżenia stosunków z Rzeczpospolitą, tak mozolnie odbudowywanych, oraz narażania interesów całego chrześcijaństwa²⁶. Rudolf II nie zmienił jednak swojej decyzji, nie potrafił bowiem otwarcie sprzeciwić się bratu. Mimo to Maria nie ustawała w staraniach, by uzmysłwić cesarzowi negatywne skutki postępowania Maksymiliana dla całej dynastii.

Jej niechęć do tego Habsburga mogła stanowić platformę porozumienia z Janem Zamoyskim. Obu traktowała z dużą rezerwą, nie darzyła ich zaufaniem. Stanowili realne zagrożenie dla pomyślności panowania jej córki i zięcia w Rzeczypospolitej. Wedle jej mniemania chcieli, by Zygmunt III i Anna pozostali w Szwecji, co zresztą arcyksiążę Maksymilian wypowiadał głośno. Przekonanie Marii Bawarskiej, że Zamoyski pragnie powrotu młodego Wazy do jego ojczyzny, zdaje się nie odpowiadać rzeczywistości – kanclerz obawiał się kolejnego bezkrólewia, gdyż nie miał

26 Zob. Maria Bawarska do Rudolfa II, Graz, 28 VII 1593, w: *Akten und Korrespondenzen zur Geschichte der Gegenreformation in Innerösterreich unter Ferdinand II.*, 1. Teil, ed. J. Loserth, Wien 1906, s. 78–84.

kandydata gwarantującego mu sukces elekcyjny. Zdawał sobie sprawę, że pretendent habsburski ma realne szanse na wybór. Wolał zatem „wroga oswojonego”, jakim dla niego był Zygmunt III, działał jednak na rzecz osłabienia pozycji i popularności króla w Rzeczypospolitej, budując tym samym swój kapitał polityczny.

Maria Bawarska dopuszczała możliwość zawarcia taktycznego sojuszu z Janem Zamoyskim na czas wyjazdu pary monarszej z kraju, uznając, że w jednej kwestii interesy jej i kanclerza są zbieżne – zależało im na powstrzymaniu zabiegów arcyksięcia na terenie państwa polsko-litewskiego. Z tego względu arcyksiężna próbowała pozyskać Zamoyskiego do grona swoich sprzymierzeńców, nawet krótkotrwałych.

Inaczej kwestię swojego namiestnictwa w Austrii Wewnętrznej i relacji z kanclerzem wielkim koronnym postrzegał arcyksiążę Maksymilian. W liście pisanym do papieża Klemensa VIII, informującym go o objęciu władzy w księstwach Styrii, Karyntii i Krainy oraz hrabstwie Gorycji w imieniu małoletniego kuzyna Ferdynanda, zapewniał, że sprawując rządy, będzie kierował się interesem całego chrześcijaństwa. Zdementował również wieści o konflikcie z Janem Zamoyskim; uznał je za bezpodstawne, szkodzące jego reputacji i honorowi, najpewniej w tym celu rozsiewane²⁷.

Arcyksiężna nakłaniała również córkę, by ta także nawiązała kontakt korespondencyjny z kanclerzem, a następnie postarała się go utrzymać podczas swojej nieobecności w Rzeczypospolitej. Zachowały się dwa listy królowej Anny do Jana Zamoyskiego. W pierwszym z nich monarchini relacjonowała kanclerzowi trudy żeglugi do Szwecji, spowodowane silnym wiatrem. Pisała o przyjęciu przez króla Zygmunta III przysięgi wierności od Stanów Królestwa Szwedzkiego i stryja Karola Sudermańskiego, a także o staraniach małżonka wokół pogrzebu jego ojca oraz uporządkowania spraw państwowych, tak by móc jak najszybciej powrócić do Rzeczypospolitej²⁸. W drugim liście Anna wyrażała wdzięczność za okazaną przez kanclerza radość z powodu powrotu pary królewskiej do kraju, a także dziękowała mu za „pilne i mądre” starania o dobro kraju czynione pod nieobecność Zygmunta III, szczególnie w związku z najazdem tatarskim.

27 Zob. Maksymilian III Habsburg do Klemensa VIII, Graz, 8 X 1593, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, Dokumenty, listy, akta luźne, sygn. D I/418.

28 Zob. Anna Habsburżanka do Jana Zamoyskiego, Sztokholm, 13 X 1593, AGAD, AZ, 358/140, s. 12–14.

Prosiła zarazem, by nie ustawał w działaniach na rzecz państwa, obiecując wdzięczność i nagrodę ze strony swojego męża²⁹.

Warto podkreślić, że obie strony były zainteresowane utrzymaniem korespondencyjnej relacji nie tylko jako kanału komunikacji i przepływu informacji, ale także narzędzia wywierania wpływu i nacisku na politycznego przeciwnika. Jan Zamoyski prosił listownie Marię Bawarską, by ta skłoniła króla do jak najszybszego powrotu do Rzeczypospolitej. Zalecał, by arcyksiężna sama słała korespondencyjne prośby do zięcia, ale także wykorzystała pośrednictwo królowej, by spotęgować siłę ich oddziaływania³⁰.

Podczas blisko rocznej nieobecności pary monarszej w państwie polsko-litewskim (IX 1593–VIII 1594) arcyksiężna monitorowała zachowanie Jana Zamoyskiego. Postępowanie kanclerza było jednym z wiodących tematów wymiany korespondencji między matką i córką³¹.

Warte podkreślenie jest zainteresowanie Marii Bawarskiej prywatnym życiem Jana Zamoyskiego. Znajomość jego spraw rodzinnych mogła posłużyć arcyksiężnej jako skuteczne narzędzie osławiania wroga. Z tego względu Maria przysyłała listowne gratulacje z okazji narodzin kanclerskiego syna. Ponadto ciąża kanclerzyny Barbary z Tarnowskich Zamoyskiej i rodziny Tomasza (1 IV 1594) były istotnym wątkiem w „listownej rozmowie” matki i córki. Wielka radość kanclerza wywołana pojawieniem się dziecka

29 Zob. Anna Habsburżanka do Jana Zamoyskiego, Koronowo, 10 IX 1594, AGAD, AZ, 358/140, s. 17–18.

30 Zob. Jan Zamoyski do Marii Bawarskiej, Zamość, 7 VIII 1593, HHStA, FK, Karton 47, poszyt 8, k. 2–3v (łaciński oryginał), 4–4v (niemieckie tłumaczenie).

31 Na kartach listów Marii Bawarskiej i Anny Habsburżanki poruszane są także sprawy polityczne (dotyczące relacji Zygmunta III z Karolem Sudermańskim, trudnego położenia katolików w Szwecji, przebiegu wojny habsbursko-tureckiej), kwestie rodzinno-dynastyczne (dotyczące stosunków małżeńskich, doświadczeń płynących z rodzicielstwa, kontaktów z rodzeństwem, z Wittelsbachami, projektów matrymonialnych) czy problemy związane z dworzanami królowej. Korespondencja matki i córki z okresu pobytu pary monarszej w Szwecji została opracowana – zob. H. Dobner, *Briefwechsel zwischen Erzherzogin Maria von Innerösterreich und ihrer Tochter Anna, Königin von Polen und Schweden, während ihres Aufenthaltes in Schweden 1593/1594 – Historische Analyse und Edition*, unveröffentlichte Masterarbeit, Wien 2015, <https://theses.univie.ac.at/detail/34464#>

wzbudziła mieszane uczucia królowej³² – Anna zdawała sobie sprawę, że Zamoyski wzmocnił swoją pozycję rodową i polityczną. Poza tym przyjsie na świat Tomasz zbiegło się w czasie z narodzinami monarszego potomka – 19 maja 1594 roku. Habsburżanka powiła królownę Katarzynę. Z pewnością nieobce było jej zatem uczucie zazdrości, że Zamoyski doczekał się dziedzica, a jej ukochany małżonek jeszcze nie. Do rozczarowania i niespełnienia wkrótce dołączyło poczucie straty, druga córeczka pary monarszej zmarła 15 czerwca 1594 roku. Wieści o kanclerskim szczęściu potęgowały królewską żalobę.

Informacje o działaniach Jana Zamoyskiego Maria Bawarska czerpała także z innych źródeł – z listów jej „polskich” korespondentów, przedstawicieli dynastii Habsburgów, cesarskich doradców czy relacji dyplomatów papieskich, przekazywanych jej przez nuncjusza akredytowanego w Grazu, Girolama Portię³³.

Może dziwić wyrozumiałe stanowisko Marii Bawarskiej wobec doniesień dotyczących okoliczności przemarszu Tatarów przez Polskę na Węgry latem 1594 roku. Zważywszy, że arcyksiężna kilkakrotnie poruszała ten temat – próbowała zapobiec swobodnemu przejściu oddziałów tatarskich przez terytorium Rzeczypospolitej w celu szybszego wsparcia armii tureckiej walczącej z Habsburgami – prosiła Annę o wpłynięcie na króla, by do tego nie dopuścić³⁴. Zaś wobec pojawiających się wieści o niepowstrzymaniu Tatarów przez siły koronne pod wodzą Jana Zamoyskiego przyjęła postawę wyważoną; zalecała rzetelne wyjaśnienie sytuacji³⁵. Zazwyczaj emocjonalna – odczuwająca paniczny strach przed Turkami, impulsywna, niewolna od uprzedzeń – arcyksiężna nie uwierzyła w winę kanclerza, któremu strona habsburska zarzuciła, że celowo przepuścił Tatarów,

32 Zob. Anna Habsburżanka do Marii Bawarskiej, Sztokholm, 20 V 1594, w: H. Dobner, *Briefwechsel*, s. 141–142.

33 Za przykład mogą posłużyć listy kardynała Jerzego Radziwiłła pisane do arcyksiężnej w 1594 roku. Zob. Jerzy Radziwiłł do Marii Bawarskiej, Kraków, 8 I, 12 IV, 21 V 1594; Kielce, 4 VIII 1594; Bodzentyn, 23 VIII 1594, HHStA, FK, Karton 44, poszyt 26, k. 21–23v, 25–27v, 28–29v, 30–32v, 33–34v.

34 Zob. Maria Bawarska do Anny Habsburżanki, [Graz], 28 IV 1594, w: H. Dobner, *Briefwechsel*, s. 121–122.

35 Zob. Maria Bawarska do Anny Habsburżanki, [Graz] 17 IX 1594, w: H. Dobner, *Briefwechsel*, s. 181–183.

by zaszkodzić Domowi Austriackiemu, a opinia szlachecka formułowała oskarżenia o nieudolność lub zdradę³⁶.

Wydaje się, że Maria Bawarska uznała za wiarygodną wersję wydarzeń zaprezentowaną przez Jana Zamoyskiego w liście pisanym do niej z Drohobycza 19 lipca 1594 roku³⁷. W obszernym ośmiostronicowym piśmie kanclerz usprawiedliwiał swoje postępowanie i przekonywał o wielkim zaangażowaniu w tę sprawę. Szczegółowo wyjaśnił powody, które nie pozwoliły mu zapobiec wtargnięciu Tatarów na Węgry. Podkreślił, że miał ograniczone możliwości działania, bowiem ostatni sejm nie zajmował się problemem tatarskim i tureckim. Ponadto sytuację utrudniała także nieobecność króla w Rzeczypospolitej. Zaświadczył, że powiadomił listownie Zygmunta III o zagrożeniu. Apelowal o pomoc, śląc listy do senatorów i szlachty. Jego prośby nie spotkały się jednak ze zrozumieniem ze strony panów rad i pogranicznych starostów. Na własną rękę prowadził działania wywiadowcze, podobnie jak obronę, którą w dużej mierze zorganizował na własny koszt. Dokładnie opisał przebieg tatarskiego przemarszu i wytłumaczył, dlaczego podjął decyzję o zaniechaniu pościgu za nieprzyjacielskimi oddziałami. Odpierał także pojawiające się zarzuty, że jego poczynania przyczyniły się do osłabienia chrześcijaństwa i pogorszyły położenie cesarza w wojnie z Turcją.

Arcyksiężna uznała, że mimo dotkliwych dla dynastii Habsburgów skutków wyprawy Tatarów na Węgry nie powinna rezygnować z kontaktów z Janem Zamoyskim, zwłaszcza w obliczu rosnącego zagrożenia tureckiego. Liczyła, że uda się namówić Polaków do przystąpienia do ligi antytureckiej. Kalkulowała znaczenie przychylności kanclerza dla realizacji tego projektu. Stąd wyważone stanowisko Marii Bawarskiej w sprawie tatarskiego przemarszu – starała się nie zerwać cienkiej nici porozumienia.

Cierpliwość arcyksiężnej została jednak wystawiona na ciężką próbę. Pierwszym przykrym zaskoczeniem był niechętny stosunek Jana Zamoyskiego do projektu siedmiogrodzkiego małżeństwa jednej z młodszych córek Marii Bawarskiej – Marii Krystyny lub Katarzyny Renaty. Zanim przejdziemy do omówienia kanclerskiego stanowiska w tej sprawie, warto podkreślić, że także polska para monarsza ustosunkowała się do niego negatywnie. Królowa Anna, gdy tylko pojawiły się pierwsze pogłoski

36 Por. *Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, Dzieje Polski*, s. 323.

37 Zob. Jan Zamoyski do Marii Bawarskiej, Drohobycz, 19 VII 1594, FK, Karton 47, poszyt 8, k. 5–9v (łaciński oryginał), 10–15v (niemieckie tłumaczenie).

o planach wydania jej siostry za księcia Zygmunta Batorego, zwróciła się do matki z prośbą o potwierdzenie tych informacji. Pozwoliła sobie zarazem na krytyczną uwagę względem polityki matrymonialnej Marii, podkreślając, że gdyby jej ojciec, arcyksiążę Karol, żył, na pewno by do tego małżeństwa nie doszło³⁸. Arcyksiężna tłumaczyła, że nie była inspiratorką tego nieprestiżowego mariażu, że propozycja wyszła od księcia siedmiogrodzkiego, w którego imieniu działał jezuita, ojciec Alfonso Carillo³⁹. Inicjatywa Zygmunta Batorego spotkała się z przychylnym przyjęciem na dworze cesarskim. Orędownikiem tego związku stał się także papież Klemens VIII, widząc w nim najlepszą gwarancję zawarcia sojuszu antyosmańskiego⁴⁰. Początkowo Maria Bawarska nastawiona była nieprzychylnie do projektu siedmiogrodzkiego mariażu. Czuła się zlekceważona, bowiem obietnica zawarcia tego małżeństwa została złożona przez Rudolfa II i jego doradców bez jej udziału. Ponadto obawiała się wysłania córki w tak niebezpieczny region. Opór arcyksiężnej przełamała dyplomacja papieska, przekonując ją, że zawarcie tego małżeństwa leży w interesie całego chrześcijaństwa. Niechęć arcyksiężnej złagodzano także obietnicą nadania beneficjów kościelnych jej małoletnim synom. Ostatecznie małżeństwo arcyksiężniczki Marii Krystyny i Zygmunta Batorego zostało zawarte 6 sierpnia 1595 roku w Alba Iulia, w obecności Marii Bawarskiej⁴¹.

Mogłoby się wydawać, iż Jan Zamoyski będzie żywotnie zainteresowany małżeństwem Zygmunta Batorego z arcyksiężniczką Marią Krystyną i postanowi wykorzystać je do własnych celów polityczno-propagandowych. Pomimo śmierci Gryzeldy kanclerz bardzo chętnie bowiem podkreślał swoje powinowactwo z rodem Batorych⁴², a teraz dzięki małżeństwu księcia siedmiogrodzkiego mógł rozciągnąć ten stosunek prawnorodzinny także na krewnych jego żony, kreując się niejako na powinowatego samych Habsburgów. Jednakże zgon Gryzeldy definitywnie położył kres relacjom łączącym obu szwagrów, które dość szybko od poprawnych stały się wręcz

38 Zob. Anna Habsburżanka do Marii Bawarskiej, Sztokholm, 20 IV 1594, w: H. Dobner, *Briefwechsel*, s. 113.

39 Zob. Maria Bawarska do Anny Habsburżanki, [Graz] 17 IX 1594, w: H. Dobner, *Briefwechsel*, s. 182.

40 Sojusz antyturecki zawarto 28 stycznia 1595 roku.

41 Por. K. Keller, *Erzherzogin Maria von Innerösterreich*, s. 178–179.

42 Przykładem może być nadanie przez Jana Zamoyskiego swojej córce, zrodzonej ze związku małżeńskiego z Barbarą z Tarnowskich, imienia Gryzelda, które stanowiło nawiązanie do trzeciej żony kanclerza – Gryzeldy z Batorych.

wrogie. Rozbieżności początkowo dotyczyły spraw o charakterze czysto majątkowym – w związku z bezpotomną śmiercią siostry Zygmunt Batorey zażądał zwrotu jej posagu oraz wyprawy, z czym Zamoyski zwlekał⁴³. Bardzo szybko doszły do głosu również antagonizmy o charakterze politycznym. Ich podłożem była chwiejna polityka władcy Siedmiogrodu, który coraz jawniej szukał zbliżenia z Habsburgami. Gwarantem sojuszu miało być małżeństwo Zygmunta Batorego z jedną z arcyksiężniczek lub księżniczek bawarskich, a zatem córek lub bratanic Marii Bawarskiej, co niewątpliwie znacząco zwiększyłoby znaczenie polityczne i osobisty prestiż księcia zarówno w Siedmiogrodzie, jak i na arenie międzynarodowej. Warunkiem zaś *sine qua non* tegoż mariażu miało być przystąpienie Zygmunta Batorego do ligi antytureckiej⁴⁴, której gorącą orędowniczką była wdowa po Karolu Styryjskim. Niewątpliwie wpływało to na pogorszenie się relacji między władcą siedmiogrodzkim a Zamoyskim, wrogo nastawionym do Habsburgów i wojny z Imperium Osmańskim. Czarę gorzcy przełamy wydarzenia, które rozegrały się latem 1594 roku na dworze siedmiogrodzkim. Zygmunt Batory, wbrew woli rady książęcej, rozpoczął przygotowania do wojny z Turcją, a gdy spotkał się ze zdecydowanym oporem poddanych, ogłosił swoją abdykację, scedowując władzę w księstwie na rzecz brata stryjecznego, Baltazara. Nakłoniony jednak przez najbliższych współpracowników, opowiadających się w dużej mierze za przymierzem z Habsburgami, odwołał wcześniejsze decyzje i odzyskał władzę w państwie. Wykorzystując moment zamieszania, postanowił zarazem usunąć ze sceny politycznej swoich przeciwników. Pod koniec sierpnia kazał aresztować piętnastu możnych, w tym Baltazara, z których kilku zostało ściętych na rynku w Kolozsvárze, pozostałych zaś przewieziono do zamków w Szamosújvárze oraz Gyálu, gdzie następnie ich zgładzono. Dla Zamoyskiego było to w dwójnasób problematyczne. Z jednej strony został zamordowany Baltazar, rodzony brat kardynała Andrzeja Batorego, należącego do grona najbliższych współpracowników politycznych kanclerza, a sam purpurat stał się *persona non grata* w Siedmiogrodzie.

43 Por. I. Horn, *Andrzej Batory*, Warszawa 2010, s. 186. Jeszcze w 1609 roku kolejny książę siedmiogrodzki z rodu Batorych, Gabriel, miał grozić najazdem na Rzeczpospolitą, motywując to zamiarem odzyskania posagu, jaki wniosła Janowi Zamoyskiemu Gryzelda. Zob. Regina z Herburtów Żółkiewska do Barbary z Tarnowskich Zamoyskiej, Żółkiew, 24 XI 1609, AGAD, AZ, 712/358, s. 164.

44 Por. I. Horn, *Andrzej Batory*, s. 206–212; L. Bazyłow, *Siedmiogród a Polska 1576–1613*, Warszawa 1967, s. 79–80.

Z drugiej zaś strony zamordowani możni należeli do zwolenników sojuszu z Rzeczpospolitą, sceptycznie odnosząc się do wszelkich porozumień z Habsburgami⁴⁵. Tym samym Zamoyski stracił ogłód tego, co działo się w księstwie siedmiogrodzkim, a poprzez wyeliminowanie z życia publicznego propolsko nastawionych przedstawicieli tamtejszej elity – także wpływ na decyzje, zarówno dotyczące polityki wewnętrznej, jak i zagranicznej, podejmowane na dworze w Alba Iulii. Nie dziwi zatem fakt, iż kanclerz z niechęcią przyjął wiadomość o ślubie Zygmunta Batorego z arcyksiężniczką Marią Krystyną, który był wyraźnym sygnałem utraty wpływów w Siedmiogrodzie przez Rzeczpospolitą na korzyść Habsburgów, co mogło nieść poważne konsekwencje dla monarchii polsko-litewskiej i jej stosunków z Imperium Osmańskim, czego niewątpliwie obawiał się Zamoyski. Kanclerz zapewne orientował się, jaką rolę w zakulisowych zabiegach dyplomatycznych na rzecz powstania ligi antytureckiej i udziału w niej zarówno Siedmiogrodu, jak i Rzeczypospolitej podejmowała Maria Bawarska. Stąd też nie kwapił się do osobistego spotkania z arcyksiężną, kiedy ta zawitała we wrześniu 1595 roku do Krakowa, wracając do Grazu po odwiezieniu Marii Krystyny do Siedmiogrodu. Do spotkania i tak zapewne by nie doszło, gdyż Zamoyski w tym czasie był już mocno zaangażowany w działania wojenne na terenach Mołdawii, której to granicę na Dniestrze przekroczył 27 sierpnia⁴⁶.

Wizyta Marii Bawarskiej w Rzeczypospolitej była okazją do zacieśniania kontaktów nie tylko rodzinnych. Poza sposobnością poznania wnucząt – dwuletniej Anny Marii i trzymiesięcznego Władysława – stwarzała możliwości podjęcia rozmów na temat zmagania Domu Austriackiego z Turkami oraz warunków akcesu państwa polsko-litewskiego do ligi antytureckiej. Teściowej Zygmunta III bardzo zależało na jego militarnym

45 Por. I. Horn, *Andrzej Batory*, s. 212–216; L. Bazylow, *Siedmiogród a Polska*, s. 68–73; *Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, Dzieje Polski*, s. 325, 326.

46 Por. *Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, Dzieje Polski*, s. 344. Szerzej na temat wyprawy Jana Zamoyskiego do Mołdawii w 1595 roku zob.: Z. Spieralski, *Awantury mołdawskie*, Warszawa 1967, s. 140–147; D. Milewski, *Między patronatem a współpracą – relacje Jana Zamoyskiego i hospodara mołdawskiego Jeremiego Mohyły (1595–1605)*, „Wieki Stare i Nowe”, tom specjalny, 2012, s. 14–20; D. Milewski, *Polsko-mołdawskie stosunki polityczno-wojskowe w latach 1538–1595*, Oświęcim 2022, s. 143–182; I. Czamańska, *Czy naprawdę były to awantury? Interwencje polskie w Mołdawii w latach 1595–1616*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 28 (2021) nr 2, s. 58–63.

zaangażowaniu w konflikt habsbursko-turecki. Materiał źródłowy nasświetlający blisko miesięczny pobyt arcyksiężnej na krakowskim dworze we wrześniu 1595 roku nie odzwierciedla problematyki politycznych negocjacji ani nie oddaje emocji im towarzyszących. Zachowany anonimowy dziariusz siedmiogrodzkiej podróży arcyksiężnej Marii odnotowuje jednak osoby, które udzieliły jej gościny, oraz te, z którymi się spotykała podczas wizyty w Rzeczypospolitej. Oprócz członków monarszej rodziny byli to: kasztelan małogoski Sebastian Lubomirski, wojewoda sandomierski Jerzy Mniszek, miecznik koronny Mikołaj Wolski, kardynał Jerzy Radziwiłł, podkanclerz koronny Jan Tarnowski, kanclerz wielki litewski Lew Sapieha i ochmistrz królowej Stanisław Krasiniński⁴⁷. Przeciwnicy Jana Zamoyskiego postanowili wykorzystać jego absencję na dworze królewskim, a także możliwość osobistego kontaktu z arcyksiężną i „zaczęli [...] trącając w strunę miłości matczyną zrażać ją ku Hetmanowi”. Usiłowali również wykorzystać w tym duchu jej wpływ na króla Zygmunta III, co wedle Reinholda Heidensteina nie przyniosło spodziewanego skutku, gdyż „Sam tylko Król trzymał za Zamojskim”⁴⁸, w napięciu oczekując na efekt finalny wyprawy, która mogła na Rzeczpospolitą ściągnąć wojnę z Turcją⁴⁹.

Pobyt arcyksiężnej w Rzeczypospolitej nie przyniósł przełomu w rokovaniach w sprawie akcesu państwa polsko-litewskiego do sojuszu antyosmańskiego⁵⁰. Niewątpliwie wpłynął na stosunek Marii Bawarskiej do Jana Zamoyskiego. W liście do cesarza pisany dwa dni po jej powrocie do Grazu, 18 października 1595 roku, zauważyła, że interesy zięciów są sprzeczne, a działania hetmana wielkiego koronnego mogą doprowadzić do sytuacji, w której jej ukochane córki znajdują się w przeciwnych obozach politycznych. Maria skrytykowała także politykę Rudolfa II wobec Rzeczypospolitej. Obarczyła go winą za brak postępu w negocjacjach dotyczących ligi, wytykając, że wysyła na dwór polski dyplomatów bez pełnomocnictw⁵¹. W piśmie tym widać echa rozmów odbytych w Krakowie.

47 Por. M. Heine, *Der Brautzug der Erzherzogin Maria Christina von Graz nach Siebenbürgen im Jahre 1595. Ein Reisetagebuch*, „Südost-Forschungen” 78 (2019), s. 345–350.

48 Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, *Dzieje Polski*, s. 348.

49 Zob. Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, *Dzieje Polski*, s. 348.

50 Szerzej zob. M. Jačov, *Europa i Osmanie w okresie lig świętych. Polska między Wschodem a Zachodem*, Kraków 2003, s. 45–79; J. P. Niderkorn, *Die europäischen Mächte und „Lange Türkenkrieg” Kaiser Rudolfs II. (1593–1606)*, Wien 1993, s. 470–498.

51 Zob. Maria Bawarska do Rudolfa II, Graz, 18 X 1595, HHStA, Ungarn, 127 B, k. 29–34.

W kolejnych miesiącach arcyksiężna starała się mediować pomiędzy Siedmiogrodem a Rzeczpospolitą. Zachęcała swoje córki do podejmowania prób zażegnania nieporozumień. Jej zabiegi były dostrzegane przez Stolicę Apostolską, o czym świadczy korespondencja nuncjusza Girolama Portii i kardynała nepota Cinzia Aldobrandiniego⁵². Okazały się jednak bezskuteczne. Arcyksiężna winiła Jana Zamoyskiego za to, że swoimi działaniami skomplikował położenie Marii Krystyny w Siedmiogrodzie. Obarczyła go również częściową odpowiedzialnością za zakończone fiaskiem rokowania w sprawie utworzenia ligi antytureckiej.

Jan Zamoyski był zdecydowanym przeciwnikiem ligi antytureckiej⁵³, widząc w niej realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Rzeczypospolitej, która niewątpliwie stałaby się ofiarą zintensyfikowanych odwetowych najeżdów tatarsko-tureckich. Ponadto mogłaby utracić swoje wpływy w księstwach naddunajskich, gdyby te w wyniku wojny znalazły się pod bezpośrednim panowaniem tureckim lub też habsburskim. Wreszcie kanclerz nie widział powodów, dlaczego monarchia polsko-litewska miałaby brać na siebie ciężar finansowy oraz militarny udziału w wojnie przynoszącej realne korzyści jedynie Habsburgom: „Polska nim zerwie z Portą, dobrze się namyślić powinna, aby się dla drugich, biedy nie nabawić, i wpłatawszy się pomiędzy nich, całego ciężaru wojny na siebie nie zwalić”⁵⁴. Odzyskanie przez cesarza ziem węgierskich niewątpliwie wzmocniłoby Dom Austriacki, do czego Zamoyski nie zamierzał przykładać ręki. Swoje argumenty wyłożył Bonifacemu Vanozziemu, sekretarzowi legata papieskiego *a latere* w Rzeczypospolitej, kardynała Enrica Caetaniego, wysłanego w 1596 roku nad Wisłę w celu przekonania Zygmunta III do przystąpienia do ligi i zadośćuczynienia roszczeniom arcyksięcia Maksymiliana. Vanozzi dwukrotnie w imieniu kardynała spotkał się z Zamoyskim, by nakłonić go do poparcia papieskich planów wojny z Portą. Kanclerz zdecydowanie odmówił, argumentując, iż arcyksiążę Maksymilian nie tylko nie zrzekł

52 Zob. Girolamo Portia do Cinzio Aldobrandiniego, Graz, 1 VII 1596, w: *Grazer Nuntiatuur*, Bd. 4: *Nuntiatuur des Girolamo Portia 1595–1598*, bearb. J. Rainer, Wien 2012, s. 145–146.

53 Interesujące uwagi na temat stosunku Jana Zamoyskiego do ligi antytureckiej zob. P. Gawron, *Jan Zamoyski, kanclerz i hetman wielki koronny, wobec zmagani turecko-habsburskich w latach 1593–1605/6*, w: *Polska wobec wielkich konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów dyplomacji i stosunków międzynarodowych w XV–XVIII wieku*, red. R. Skowron, Kraków 2009, s. 23–47.

54 *Opis po dwa razy odprawionej negocjacyi*, s. 171.

się oficjalnie roszczeń do polskiej korony, ale jeszcze podejmuje działania na szkodę Rzeczypospolitej⁵⁵. Z jednej strony miał buntować Kozaków – na potwierdzenie tego Zamoyski pokazał sekretarzowi kardynała znaki i chorągwie cesarza Rudolfa II, arcyksięcia Maksymiliana i księcia siedmiogrodzkiego Zygmunta Batorego, które zostały znalezione przy pokonanych przez niego Kozakach Seweryna Nalewajki⁵⁶. Z drugiej zaś strony Maksymilian miał wzniecać rozruchy w Szwecji, by w ten sposób przymusić Zygmunta III do opuszczenia Rzeczypospolitej⁵⁷ – co akurat pokrywało się z oskarżeniami wysuwanymi pod adresem arcyksięcia przez Marię Bawarską.

Kanclerz nie wierzył także w siłę militarną cesarza Rudolfa II i Domu Austriackiego, obawiając się, iż cały ciężar finansowy i ludzki prowadzenia wojny spadnie na Rzeczpospolitą: „że w rzeczy samej nie masz potrzeby, aby w tym czasie Polska do związku przystępowała, mianowicie z Cesarzem, gdy sam prawie jest wpłątany w wojnę, o odzyskanie własnych dziedzicznych krajów, nie ma pieniędzy, przekłada pokój nad wojnę, zostaje bez pomocy”⁵⁸. Dał przy tym niezwykle trafną ocenę relacji panujących w domu cesarskim: „bez związku z bracią, między sobą niezgodnemi, tak jak też są poróżnieni wszyscy książęta z domu Austriackiego: co się okazało w czasie ostatniego bezkrólewia, na które przybyli różni posłowie od książąt tej familji, dobijając się o koronę, a sami, jeden na drugiego rzucając potwarze, źle kierując interesami, przeszkadzali sobie, i jak wiadomo, najmocniej sami sobie szkodzili”⁵⁹. Dla Jana Zamoyskiego również książę siedmiogrodzki był na tyle słaby, że nie widział sensu podejmowania z nim jakichkolwiek rozmów na temat ligi antytureckiej⁶⁰. Rzeczą kompletnie nie do przyjęcia dla kanclerza było także wskazanie przez cesarza arcyksięcia Maksymiliana na głównodowodzącego całej wyprawy, z którym nie widział możliwości żadnej współpracy, również na niwie wojskowej⁶¹. Zamoyski tak bardzo nie ufał Habsburgom, iż obawiał się, że będą chcieli obrócić subsydia zebrane na wojnę z Turcją przeciwko Rzeczypospolitej. Jako przykład przywoływał *casus* cesarza Karola V, który

55 Zob. *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 168.

56 Zob. *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 169.

57 Zob. *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 170.

58 *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 170.

59 *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 170.

60 Zob. *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 170.

61 Zob. *Opis po dwa razy odprawionej negocjacji*, s. 168, 169.

„pieniądze elektorów i książąt Rzeszy, wziętych na zawojowanie Turków, użył na własne ich zgnębienie; Austriacy podobnież pragną wciągnąć Polaków w związek, żeby potem sami z Turkiem pokój zrobiwszy, broń obrócić przeciw Polsce”⁶², szczególnie jeśli głównodowodzącym miał być arcyksiążę Maksymilian.

Na przestrzeni kilku lat widać zmiany, jakie zaszły w postępowaniu Marii Bawarskiej i Anny Habsburżanki wobec Jana Zamoyskiego – zauważalne jest usztywnienie się stanowiska arcyksiężnej po bitwie cecorskiej, umieszczeniu Jeremiego Mohyły w Mołdawii oraz zawarciu pokoju hetmańskiego z Tatarami, zaakceptowanego przez sułtana. Dążenia kanclerza i Marii okazały się nie do pogodzenia – arcyksiężna bardzo liczyła na polską pomoc militarną na Węgrzech, co pozwoliłoby przerzucić część sił habsburskich do obrony słoweńskich i chorwackich obszarów przygranicznych, czyli w istocie zabezpieczyć władztwo Habsburgów styryjskich. Z kolei królowa Anna zaakceptowała główne założenia kanclerskiej polityki. Przyjęła polską perspektywę – rozumiała nieufność swoich poddanych wobec działań Rudolfa II, dostrzegała interesy Rzeczypospolitej w księstwach naddunajskich i tłumaczyła interwencję Zamoyskiego w Mołdawii istnieniem realnego zagrożenia tatarskiego. W następstwie jej śmierci (10 II 1598) doszło do zerwania kontaktów Marii Bawarskiej z kanclerzem. Arcyksiężna nie podejmowała już prób zjednania Zamoyskiego, zwłaszcza wobec jego nieprzejednanego stanowiska w sprawie ponownego ożenku króla z Austriaczką, siostrą zmarłej monarchini, arcyksiężniczką Konstancją. Wyrazem otwartej niechęci Zamoyskiego wobec Marii były rozsiewane przez niego plotki o przemożnym wpływie teściowej na decyzje królewskie – nie tylko matrymonialne, ale też polityczne, a nawet te dotyczące wakansów. Mimo usilnych, kilkuletnich starań nie udało się trwale oswoić wroga.

62 *Opis po dwa razy odprawionej negocyacyi*, s. 170.

Bibliografia

Źródła

- Akten und Korrespondenzen zur Geschichte der Gegenreformation in Innerösterreich unter Ferdinand II.*, 1. Teil, ed. J. Loserth, Wien 1906.
- Anna Habsburżanka do Jana Zamoyskiego, Koronowo, 10 IX 1594, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 358/140, s. 17–18.
- Anna Habsburżanka do Jana Zamoyskiego, Sztokholm, 13 X 1593, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 358/140, s. 12–14.
- Anna Habsburżanka do Marii Bawarskiej, Warszawa, 30 IX 1592, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 40, poszyt 3, k. 1–10v.
- Bohomolec F., *Życie Jana Zamoyskiego Kanclerza y Hetmana Wielkiego Koronnego Krakowskiego, Belskiego, Malborskiego, Dorpackiego, Knyszynskiego, Miedzerzyckiego, Grodeckiego, Jaworowskiego [...]* Starosty, Warszawa 1775.
- Dobner H., *Briefwechsel zwischen Erzherzogin Maria von Innerösterreich und ihrer Tochter Anna, Königin von Polen und Schweden, während ihres Aufenthaltes in Schweden 1593/1594 – Historische Analyse und Edition*, unveröffentlichte Masterarbeit, Wien 2015, <https://theses.univie.ac.at/detail/34464#>
- Grazer Nuntiatur, Bd. 4: *Nuntiatur des Girolamo Portia 1595–1598*, bearb. J. Rainer, Wien 2012.
- Jan Zamoyski do Marii Bawarskiej, Drohobycz, 19 VII 1594, Familienkorrespondenz A, Karton 47, poszyt 8, k. 5–9v, 10–15v.
- Jan Zamoyski do Marii Bawarskiej, Zamość, 7 VIII 1593, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 47, poszyt 8, k. 2–3v, 4–4v.
- Jerzy Radziwiłł do Marii Bawarskiej, Bodzentyn, 23 VIII 1594, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 44, poszyt 26, 33–34v.
- Jerzy Radziwiłł do Marii Bawarskiej, Kielce, 4 VIII 1594, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 44, poszyt 26, 30–32v.
- Jerzy Radziwiłł do Marii Bawarskiej, Kraków, 12 IV 1594, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 44, poszyt 26, k. 25–27v.

- Jerzy Radziwiłł do Marii Bawarskiej, Kraków, 21 V 1594, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 44, poszyt 26, k. 28–29v.
- Jerzy Radziwiłł do Marii Bawarskiej, Kraków, 8 I 1594, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienkorrespondenz A, Karton 44, poszyt 26, k. 21–23v.
- Maksymilian III Habsburg do Klemensa VIII, Graz, 8 X 1593, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, Dokumenty, listy, akta luźne, sygn. D I/418.
- Maria Bawarska do Jana Zamoyskiego, Graz, 2 VII 1593, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 358/131, s. 7–9.
- Maria Bawarska do Jana Zamoyskiego, Graz, 8 VI 1593, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 358/131, s. 4–6.
- Maria Bawarska do Jana Zamoyskiego, Salzburg, 12 I 1593, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 358/131, s. 1–3.
- Maria Bawarska do Rudolfa II, Graz, 18 X 1595, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ungarn, 127 B, k. 29–34.
- Rajnolda Hejdensztejna, sekretarza królewskiego, Dzieje Polski od śmierci Zygmunta Augusta do roku 1594. Ksiąg XII, t. 2, tłum. M. Gliszczyński, wyd. W. Spasowicz, Petersburg 1857.*
- Regina z Herburtów Żółkiewska do Barbary z Tarnowskich Zamoyskiej, Żółkiew, 24 XI 1609, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 712/358, s. 164.
- Sebastian Montelupi do Jana Zamoyskiego, Kraków, 10 I 1594, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Zamoyskich, 358/681, s. 45–46.
- The House of Vasa and The House of Austria. Correspondence from the years 1587 to 1668, part 1: The times of Sigismund III, 1587–1632, vol. 2, ed. R. Skowron, Katowice 2024.*
- Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce z rękopismów, tudzież dzieł w różnych językach o Polsce wydanych, oraz z listami oryginalnemi królów i znakomitych ludzi w kraju naszym, t. 2, wyd. J. U. Niemcewicz, Lipsk 1839.*

Opracowania

- Barwicka-Makula A., *Od wrogości do przyjaźni: Habsburgowie austriaccy wobec Polski w latach 1587–1592*, Katowice 2019.

- Bazyłow L., *Siedmiogród a Polska 1576–1613*, Warszawa 1967.
- Czamańska I., *Czy naprawdę były to awantury? Interwencje polskie w Mołdawii w latach 1595–1616*, „*Balkanica Posnaniensia. Acta et studia*” 28 (2021) nr 2, s. 57–79.
- Dzięgielewski J., *O zmiany ustrojowe czy o władzę? Konflikt między królem Zygmuntem III a kanclerzem Janem Zamoyskim*, w: *Historia testis temporum, lux veritas, vita memoriae, nuntia vetustatis*, red. E. Kozerska, M. Maciejewski, P. Stec, Opole 2015, s. 271–281.
- Gawron P., *Jan Zamoyski, kanclerz i hetman wielki koronny, wobec zmaganiń turecko-habsburskich w latach 1593–1605/6*, w: *Polska wobec wielkich konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów dyplomacji i stosunków międzynarodowych w XV–XVIII wieku*, red. R. Skowron, Kraków 2009, s. 23–47.
- Grzybowski S., *Jan Zamoyski*, Warszawa 1994.
- Hegedüs O., *The complex mother: Maria Anna of Inner Austria and the entanglement of the Vasa, Habsburg and Wittelsbach dynasties*, „*The Court Historian*” 25 (2020) issue 3, s. 201–219.
- Heine M., *Der Brautzug der Erzherzogin Maria Christina von Graz nach Siebenbürgen im Jahre 1595. Ein Reisetagebuch*, „*Südost-Forschungen*” 78 (2019), s. 304–352.
- Horn I., *Andrzej Batory*, Warszawa 2010.
- Jačov M., *Europa i Osmanie w okresie lig świętych. Polska między Wschodem a Zachodem*, Kraków 2003.
- Kadzik D., *Utrzymanie królewskiej teściowej. Wizyta Marii Bawarskiej podczas wesela Zygmunta III Wazy z Anną Habsburg (23 maja – 16 czerwca 1592 r.)*, Kraków 2017.
- Keller K., *Erzherzogin Maria von Innerösterreich (1551–1608). Zwischen Habsburg und Wittelsbach*, Wien–Köln–Weimar 2012.
- Keller K., *Manische Neugier? Erzherzogin Maria von Innerösterreich in der Kommunikation zwischen Graz und Krakau*, w: *Monarchie und Diplomatie. Handlungsoptionen und Netzwerke am Hof Sigismunds III. Wasa*, Hrsg. K. Lichy, O. Hegedüs, Paderborn 2023, s. 3–21.
- Leitsch W., *Das Leben am Hof König Sigismunds III. von Polen*, Bd. 2, Wien 2009.
- Leitsch W., *Eine unbeachtete Quelle zur Geschichte Polens in der frühen Neuzeit. Die Familienkorrespondenz der Erzherzogin Maria*, „*Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*” 53 (2009), s. 67–76.
- Lepszy K., *Rzeczypospolita Polska w dobie sejmu inkwizycyjnego (1589–1592)*, Kraków 1939.

- Lepszy K., *Walka stronnictw w pierwszych latach panowania Zygmunta III*, Kraków 1926.
- Milewski D., *Między patronatem a współpracą – relacje Jana Zamoyskiego i hospodara mołdawskiego Jeremiego Mohyły (1595–1605)*, „Wieki Stare i Nowe” tom specjalny, 2012, s. 11–31.
- Milewski D., *Polsko-mołdawskie stosunki polityczno-wojskowe w latach 1538–1595*, Oświęcim 2022.
- Niderkorn J. P., *Die europäischen Mächte und „Lange Türkenkrieg” Kaiser Rudolfs II. (1593–1606)*, Wien 1993.
- Nowak-Dłużewski J., *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Zygmunt III*, Warszawa 1971.
- Pieńkowski M. A., *Trudna droga do władzy w Rzeczypospolitej. Sejm koronacyjny Zygmunta III 1587/1588 i sejm pacyfikacyjny 1589 roku*, Warszawa 2021.
- Roth E., *Erzherzogin Anna von Innerösterreich, Königin von Polen und Schweden. Leben und Stellung in der habsburgischen Politik ihrer Zeit (1573–1598)*, Graz 1967 (maszynopis w Universitätsbibliothek Graz).
- Spieralski Z., *Awantury mołdawskie*, Warszawa 1967.
- Śliwiński A., *Jan Zamoyski. Kanclerz i hetman wielki koronny*, Warszawa 1947.
- Targosz K., *Królewskie uroczystości weselne w Krakowie i na Wawelu 1512–1605*, Kraków 2007.
- Tyszka P., *W cieniu wielkiego kanclerza. Barbara z Tarnowskich Zamoyska*, Warszawa 2015.

Abstrakt

Aleksandra Barwicka-Makula, Paweł Tyszka

Jak owoić wroga. O trudnych relacjach Marii Anny Bawarskiej i Jana Zamoyskiego

Artykuł ukazuje skomplikowane stosunki arcyksiężnej Marii Anny Bawarskiej, matki polskiej królowej Anny Habsburżanki, z kanclerzem i hetmanem wielkim koronnym Janem Zamoyskim. Przedstawia strategię teściowej Zygmunta III, stosowane w celu zjednania parze monarszej przychylności lub przynajmniej neutralności wpływowego polityka. Arcyksiężna próbowała osobiście nawiązać z nim stały kontakt korespondencyjny, a także wykorzystywała pośrednictwo osób trzecich (Stanisława Fogelwedera). Żeby lepiej poznać „wroga”, zbierała informacje na jego temat z różnych źródeł. Próbowała go „oswoić” poprzez drobne, kurtuazyjne gesty (gratulacje z okazji narodzin syna). Stosując także zasadę „wróg mojego wroga jest moim przyjacielem”, liczyła, iż łącząca ich niechęć do arcyksięcia Maksymiliana pozwoli im nawiązać polityczną współpracę. Podejmowane przez arcyksiężną działania zakończyły się jednak fiaskiem, w dużej mierze z powodu odmiennego podejścia obojga do powstania ligi antytureckiej i udziału w niej Siedmiogrodu.

Słowa kluczowe:

Maria Anna Bawarska, Jan Zamoyski, Anna Habsburżanka, polityka dynastyczna, Liga Święta (antyturecka)

Abstract

Aleksandra Barwicka-Makula, Paweł Tyszka

How to tame the enemy. On the difficult relationship between Maria Anna of Bavaria and Jan Zamoyski

The article examines the complex relationship between Archduchess Maria Anna of Bavaria, mother of Anne of Austria (Habsburg), and Jan Zamoyski, Chancellor and Grand Hetman of the Crown. It explores the diplomatic strategies employed by King Sigismund III's mother-in-law in her attempts to secure the favour, or at least the neutrality, of Zamoyski, a highly influential political figure in the Polish–Lithuanian Commonwealth. The Archduchess sought to establish direct correspondence with Zamoyski and also relied on intermediaries, notably Stanisław Fogelweder. In an effort to understand her “adversary,” she gathered intelligence about him from various sources. She attempted to “tame” him through minor diplomatic gestures, such as sending congratulations on the birth of his son. Also applying the principle of „the enemy of my enemy is my friend,” she hoped that their mutual dislike for Archduke Maximilian would allow them to establish political cooperation. However, her efforts ultimately proved unsuccessful, primarily due to the divergent views each held regarding the formation of the Holy League against the Ottoman Empire and the question of Transylvania's involvement in the alliance.

Keywords:

Maria Anna of Bavaria, Jan Zamoyski, Anna of Austria, dynastic politics, Holy League (anti-Turkish)